

Den hvide Kirke på den grønne høj

Sct. Johannes Kirke
Vejle

Sct. Johannes Kirke

Menighedsrådene ved Vejles to første kirker, Sct. Nicolai Kirke og Vor Frelsers Kirke, nedsatte i begyndelsen af 1935 en komite med det formål at skaffe byen endnu en kirke, som skulle placeres i den vestlige bydel. Primus motor for opførelsen af denne kirke, var sognepræst Poul Sørensen fra Sct. Nicolai Kirke.

Området kirken skulle bygges på var et var 6.600 m² stort, grønt engliggende område, hvor der mod den sydvestlige del af det nuværende Boulevarden var kolonihaver.

Den brede vej Boulevarden tværs over ådalen, blev udført samtidig med ideen om en kirke i Vestbyen blev en realitet i 1935.

Boulevarden blev dog først åbnet for gennemkørsel mellem Vardevej og Damhaven i 1954.

Området hvor Sct. Johannes Kirke skulle placeres var, om ikke 'Udkants Danmark', så "Udkants Vejle", da gader som Borgmester Madsens Gade, Roarsvej, Helgesvej og Signesvej først kom til i 1950'erne. En stor del af området i det nuværende Skolegade, var byens losseplads og først i 1960'erne blev området bebygget.

I maj 1935 rettede kirkekomiteen henvendelse til en af de mest benyttede kirkearkitekter på daværende tidspunkt, Harald Lønborg-Jensen, som indvilligede i at udarbejde tegninger til kirken.

De første tegninger blev offentliggjort den 3. februar 1937, og i slutningen af januar 1938 var de endelige tegninger på plads. Man begyndte jordopfyldning af grunden i september 1938.

Hvor kirken skulle placeres, blev grunden hævet med 3 meter.

Kirkegulvet ligger således 5 meter over daglig vande i Vejle havn. Byggegrunden blev piloteret med 150 jernbetonpæle, på længder mellem 7-10 meter.

Arkitekt C. Hess-Petersen blev tilsynsførende på byggeriet, og kirken er hovedsageligt bygget af lokale håndværkere.

Funderingsarbejdet blev overdraget til murermester Nisgaard, tømmerarbejdet til Hansen og Jensen og murerarbejdet til S. Chr. Sørensen.

På et komitemøde i marts 1939 blev kirkens navn Sct. Johannes Kirke.

I starten af maj 1939 var fundamentet færdigstøbt, og den 20. maj 1939 blev der holdt en lille festlighed i forbindelse med de tre grundsten skulle nedlægges.

Den første sten af biskop Noack, den anden af kirkekomitéens formand, pastor Sørensen, og den tredje af borgmester N.P. Jensen. Ved de tre grundsten blev der nedmuret et pergamentdokument, med datoangivelse og navne på de personer der var involveret i kirkens tilblivelse. Dokumentet blev lagt i en blykapsel, sammen med et udvalg af gængse mønter.

Den 27. november 1939 blev der holdt rejsegilde - med årstallet 1940 på tårnet.

På grund af krigsudbruddet blev byggeriet dog forsinket. Sct. Johannes Kirke var først klar til indvielse i 1941, og man besluttede ikke at ændre årstallet på tårnet.

Det tog 2½ år at bygge Sct. Johannes Kirke og det kom til at koste kr. 300.000,00 som var det dobbelte af det oprindelige overslag. Sct. Johannes Kirke skulle have været opført i røde sten, men på grund af krigsudbruddet, blev dette materiale en mangelvare.

Kirkens udvendige mål:

Kirken er 40 meter lang, 12½ meter bred. Kirkeskibet er 21½ meter lang, 7½ meter bred og 10½ meter højt.

Tårnet er fra terræn til fløjknep 33 meter.

Til sammenligning kan man bruge Vejle fjordbroen, som har en gennemsnitlig indsejlingshøjde på 40 meter. Kirken rummer 350 normale siddepladser, men kan til nød udvides til 500 siddepladser.

Indvielsen af Sct. Johannes Kirke skete den 28. september 1941.

Aviserne skrev at: "Vejle var blevet en pryd og en seværdighed rigere".

Især blev der lagt vægt på, at kirken virkede hjemlig og ægte dansk.

Der blev udtrykt glæde ved, at man umiddelbart kunne se hvad bygningen skulle bruges til.

Biskop Noack udtalte ved indvielsen blandt andet: "Murene vil altid råbe: vi er bygget til Kirke, og det hus kan kun komme til sin ret ved at blive brugt som Kirke".

Ved indvielsen manglede der endnu mange udsmykningsarbejder i kirken, de blev udført de følgende år.

En del inventar, blev først muliggjort efter freden i 1945.

Kirkens første præst var Haldor Charles Kristensen Hald (1907-1969).

Haldor Hald havde sit virke i Sct. Johannes Kirke fra 1941 – 1946. Han var et varmt og rummeligt menneske, og vellidt blandt sine sognebørn.

Hans grundholdning var, at en kristen kirke skal have plads til forbrydere, skøger, narkomaner og alle de andre, som livet var gået på, uanset om de er elsket eller forhadte. De skulle ikke være på en tålt plads, men have en plads på første parket, mens de kæmpede med deres vanskeligheder.

Som præst i krigstid, var han ikke bange for at give sit besyv med om tyskernes ugerninger. Haldor Hald ydede en indsats i forbindelse med nogle jødetransporter, illegalt bladarbejde og med at skjule folk, der helst ikke skulle findes. Selv påstod han dog, at han ikke var frihedskæmper, og at han kun hjalp lidt til hvor han kunne. Når tyskerne havde razziaer, advarede han gerne jøder, og andre, der skjulte sig i og omkring Vejle.

Werner Best, som var rigsbefuldmægtiget i Danmark fra november 1942 til besættelsens afslutning, sendte tit advarsler, igennem hemmelige kanaler om, hvor og hvornår der blev foretaget ransagninger, så man kunne nå at få de eftersøgte personer i sikkerhed.

Alligevel blev Haldor Hald arresteret den 11. oktober 1944, af to tyskerhåndlangere i sit hjem i præsteboligen på Jellingvej, efter han i en del gudstjenester havde kritiseret tyskerne.

Fra sit hjem blev han ført direkte til Staldgården i Kolding, hvor han sad i 1½ måned, derefter blev han sendt til Frøslevlejeren, hvor han var i 3 måneder og til sidst 14 dage i Kz-lejren Neuengamme.

Vejles daværende borgmester, N.P. Jensens havde ry for at sende folk til Sverige om formiddagen, og forhandle med tyskerne om eftermiddagen, og ved hans indsats blev Haldor Hald løsladt, og var tilbage i Vejle januar 1945. Slemme medtaget af sit 5 måneder lange fangenskab, blev han indlagt på Vejle Sygehus en måned, for at komme sig.

Efter udskrivelsen, nåede Haldor Hald at holde en gudstjeneste i marts 1945. Umiddelbart efter gudstjenesten fik han besked fra modstandsbevægelsen om, at han skulle gå under jorden, og ikke vende tilbage før krigen var slut.

Tiden under jorden brugte han sammen med sin familie til at rejse rundt i Danmark, for at overbringe hilsener til pårørende, fra de danske fanger i Neuengamme. Haldor Hald vendte først tilbage til Sct. Johannes kirke igen, i de første dage i maj 1945. I den periode Haldor Hald var borte fra kirken, overtog hjælpepræsten Marius Lauridsen alle opgaver.

Fra 1946 - 1964 var Haldor Hald korshærschef og kaldskapellan ved Hellig Kors Kirke i København.

Fra 1964 og til sin død i 1969 var han biskop over Lolland-Falsters Stift.

Kirken er et typisk arbejde fra Lønborg-Jensens hånd.

Den er som alle hans kirker, historicistisk – hvilket betyder at den rummer stiltræk fra forskellige tidligere stilarter, blandt andet byzantinsk, romansk og gotisk.

Som selve kirkebygningen er også inventaret pasticher, og viser flere for-

skellige tidsaldres udformninger af kirkekunst.

Kirken er placeret med den traditionelle øst-vest akse gennem apsis-skib og tårn, og dens oprindelige farve var hvid, men kirken blev hurtig grå af støv og snavs, fra arbejdet vedrørende anlæggelsen af Boulevarden, hvor sand fra Sandegraven på Vardevej, og grus og sten fra grusgraven på Ribe Landevej, der hvor Jehovas Vidners Rigssal og Lejerbo senere blev bygget, blev kørt af strækningen forbi kirken, så den i en årrække fremstod som grå.

Grundplanen

Kirkens skib er bredere og højere end det næsten kvadratiske kor, der afsluttes med en halvrund tilbygning, apsis, hvor alterpartiet er.

I det ydre er apsis er kirkens mest gennemførte "romanske" bygningsdel, idet der foruden soklen ses en rundbuefrise under tagskægget, og små rundbuede vinduer.

Murene skal med sine grove kampstenssokler genkalde romansk tid, mens murene opefter skal se ud som om de var opført i gotisk stil.

Sct. Johannes Kirke er en såkaldt "basilika"-type, hvor vinduerne i midtskibet, af hensyn til sideskibene, er placeret højt.

I **sideskibet** er vinduerne små og rundbuede i den nederste etage, og spidsbuede i den øverste. De store spidsbuede vinduer i sydmuren og stræbepillerne skal understrege det gotiske.

Stræbepillerne er støttepiller der skal aflede det tryk, som hvælvene inde i kirken udøver på murene.

Portalen er romansk-inspireret med det halvcirkulære tympanonfelt, og gotisk med hensyn til de "aftrappede" piller.

I **kirkens østparti** er der indskudt et korparti mellem skib og apsis. Under koret findes krypten, som blev benyttet som ligkapel.

I forbindelse med det store skib er et sideskib mod nord med galleri.

Sideskibet, gør bygningen asymmetrisk.

I tårnet findes orgelpulpeturet, et kontor, ventelokale, toilet, samt et rum som blev brugt til konfirmandundervisning og menighedsrådsmøder, indtil Johanneshuset blev indviet i 1982.

Tårnets pyramidetag, de spidse vinduer, og koblede glamhuller, samt rosen over indgangspartiet er "gotisk" eller gotisk-inspirerede. Tårnet er i tre stokværk, hvoraf den nederste, hvælvede etage, der rummer våbenhus og orgel, åbner sig mod kirken ved en stor spidsbuet arkade. Udvendig styrkes tårnet af høje støttepiller og ligeså høje trappehuse i nord og syd. Åbningerne er varianter af vinduerne i selve kirken, og også glamhullerne, ét i hver af klokkestokværkets fire sider, er spidsbuede og falsede. Over portalen i vest er anbragt en muret vinduesrose, som det kendes fra gotikken. Oven over ses årstallet »1940«.

Vindfløjen over pyramidespiret har i gennembrudt arbejde et kronet monogram »CX« for kong Christian X.

Inventaret er i det væsentlige tegnet af Harald Lønborg-Jensen, en lille del er dog suppleret eller kommet til i de nærmest følgende år. I skibets sydøstre hjørne var prædikestolen opsat – uden rygskjold og lydhimmel, og man måtte klare sig med et lejet Frobenius-orgel.

Orgelfacaden måtte også vente på grund af økonomiske årsager, og nøjes med et gelænder, svarende til det på pulpituret i sideskibet.

Først i 1956 fik kirken sit Frobenius-orgel (indviet 9.12.1956), med facade tegnet af Mogens Koch, og bygget af Th. Frobenius & Co., Kongens Lyngby. Oprindeligt med 30 stemmer, tre manualer og pedal, og anses for et af hovedværkerne i periodens danske orgelarkitektur. I 1984 blev det udvidet til 31 stemmer i forbindelse med en ombygning, udført af Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl, og i 1987 blev orglet atter udvidet af samme firma.

I dag findes der i øvrigt også et mindre flytbart orgel samt et flygel i kirkerummet. I forbindelse med lukningen af Østre Kapel 2011, kom orglet til Sct. Johannes Kirke.

Alterbordet (1941) er af munkesten og står i blank mur.

På alterbordet stod indtil 1943, det umalede egetræs alterskab.

Sakristiet som populært også kaldes for præsteværelset, er bagved alterbordet med altertavlen.

Kirkens første altertæppe var skænket af Magasin du Nord, og var i gråt filt.

I 1951 blev det erstattet af et blått stramajbroderet tæppe med gule stjerner, og i midten et hvidt kors hvorom en rose er snoet.

Tæppet blev tegnet af kunstneren Ernestine Nyrop, og broderet af en kreds af damer i sognet.

I 1987 blev der broderet et nyt tæppe, en kopi af det foregående.

Dette tæppe blev også broderet af en gruppe damer fra sognet. Det blev taget i brug den 1. søndag i advent samme år.

Altertavlen består af et trefløjet egetræsskab med indsatte oliemalerier.

Tavlen er med høj predella, et bredt midterfelt, og to sidefløje der kan lukkes sammen og dække over midterpartiet, afhængig af kirkeårets gang. Malerifelter i form af pålagte trekløverarkader, der er tre i midtskabet, seks i hver fløj.

Predellaens indskrifter på sort bund citerer nadverindstiftelsen;

”Vor Herre Jesus Kristus ...”

1. Kor. 23-25

og missionsbefalingen,

”Mig er given al magt ...”

Matt. 28, 18-19

Altertavlen kopierer sengotikkens skabsaltertavler i opbygning, med den forskel at kirkens tavle ikke er beregnet til udskårne træfigurer, men til malerier. Ved kirkens indvielse var der opstillet et krucifiks foran alterskabet, idet der først blev råd til malerier i 1943.

Disse blev udført af Ole Søndergaard assisteret af Viktor Steensgaard. Midterfeltets maleri er en fremstilling af korsfæstelsen.

Kristus på korset er omgivet af nutidsmennesker i neutral påklædning, på den ene side skeptikerne og på den anden de troende.

Bag figurerne i disse tre felter stråler et himmelsk lys, som udgår fra et punkt over korset og rækker ud over de tre felter uden hensyn til det gyldne rammeværk, så de tre felter hermed bliver samhørende.

I de to sidefløje ses fremstillinger af de tolv apostle. I hver fløj ses to rækker med tre apostle i hver række. Apostlene er placeret i gyldne arkadebuer, og de står hver med deres attribut.

Når man maler et billede af fx. Paulus eller Johannes, er det praktisk, at den, der ser på billedet, kan genkende den pågældende person.

I billedkunsten bliver det tit løst ved at vise de bibelske personer med forskellige attributter:

Andreas: Et Andreaskors (det ligner et x).

Bartolomæus: En kniv og en stump hud.

Filip: Filipkorset som ligner korset i Dannebrog, eller en sten og en skål med en slange eller en drage.

Jakob den yngre: En stok og en kølle eller en sav.

Jakob den ældre: Et sværd, en pilgrimsstav og en musling.

Judas Taddæus: En stok, en hellebard eller økse og et skib.

Peter (Simon Peter): Et Peterskors, nøgler, tre løftede fingre, en hane, m.fl.

Simon Zeloten: En sav.

Thomas: En lanse eller et sværd, en vinkelmåler, en sten eller et spyd.

Johannes: En kalk med en drage eller slange på.

Matthæus: Et sværd, en økse eller en hellebard og en pung eller et regnebræt.

Judas Iskariot: En pung eller penge.

Desuden er der:

Paulus: Et sværd og en bog. Derudover en ulv og et lam.

Matthias: En åben Bibel og tveægget økse.

I sideskibets vest væg hænger en skitse til altertavlen, af De Tolv Apostle, tegnet af Ole Søndergaard, marts 1943.

I 1943 udførte maleren Ole Søndergaard, assisteret af Viktor Steensgaard, en kalkmalet dommedagsfremstilling i apsis, inspireret af 1400-tallets gotiske dommedagsfremstillinger. Symbolsk kan apsisvælvet tolkes som et billede på himmelhvælvet. På dette hvælv ses Kristus tronende på regn-

buen med fødderne hvilende på jordkloden. Han fremstilles som verdensdommeren, og fra hans ansigt udgår sværdet og liljen, som er de traditionelle symboler for dom og nåde.

Mod nord, under liljen, ses de glade engle, der leder rækken af salige. Mod syd, under sværdet, ses de bedrøvede fortabte.

Altersølv

I 1941 tegnede Lønborg-Jensen det ene af de to alterkalke.

Kalken efterligner med sit brede bæger, formen i de romanske kalke, men afstikker stilen ved at være helt glat uden ciseleringer. Den anden kalk blev indkøbt til kirken i 1962, udført af Cohrs sølvsmedje i Fredericia, og er sammenhørende med førstnævnte kalk.

Særkalk er små udgaver af alterkalken, dog med indgraveret kors.

Oblatæsk er i pletsølv, rektangulær og låget prydes af en dreven fremstilling af Leonardo da Vincis, Nadver.

Nederst i relieffet ses inskriptionen;

"Amen dico vobis unus me traditurus est"

(Sandelig siger jeg Eder, en af jer vil forråde mig).

På undersiden af æsken er inskriptionen,

"Aar 1941 skænket til Sct. Johannes Kirke i Vejle af Oda Büchleiter, København og Oda Schrøder i Vejle"

Lille tallerken (disken) er russisk (ustemplet) og har en diameter på 11 cm.

Oprindelse ukendt.

I bunden er der indgraveret Madonnaen med barnet.

Langs kanten er der en russisk inskription;

"Это действительно заслуживает похвалы вам, Божьей Матери, благословенной навеки и непорочной и Матери нашего Бога".

Frit oversat:

"Det er virkeligt, æret være du, Guds Moder. Ulastelig og velsignet for evigt er du, Moder vor Gud".

I den russisk-ortodokse kirke er dette en meget vigtig og betydningsfuld bøn.

Stilen på den lille tallerken må beskrives som byzantinsk.

Alterkanden er meget ren i sine linjer, udført fra Cohrs sølvsmedje i Fredericia, udsmykningen er et kors i relief.

I bunden er giverindskriften;

»Skænket af en kreds af taknemmelige anonyme i anledning af sognepræsteparret ved Vejle Sct. Johannes Kirke Else og Børge Mosumgaards sølvbryllup 16. juli 1962«.

Kanden afløste en alterkande af sort porcelæn.

Skummeskeens mønster er den Franske lilje.

Alterstager i messing udført i enkel barokstil, af kobbersmed Harald Poulsen i Søndergade. Navn og årstal (1958) er indgraveret i den ene stage.

Malmstagerne afløste de to træstager.

Døbefonten (1941) 93 cm høj, er af grålig sandsten, udført af stenhugger Krogh, København, efter

Lønborg-Jensens tegning. Fonten viser inspiration af de gotlandske 'paradisfonte' fra midten af 1200-tallet. Foden derimod, er formet som en søjlebase.

Dåbsfadet (1958) er i glat messing. Kirkens første hellige kar blev fremkaffet ved indsamling af sølv blandt byens borgere. Byens guldsmede smeltede sølvet om og tilvirkede sølvet uden beregning.

Dåbskanden (1962), er af bruneret metal og udført i middelalderstil, købt hos bronzestøber Iversen i Hjørring.

Om korpus løber to reliefbånd med pyntelig uncialskrift:

"Døb, genfød dem Herre From, dybt i Livets Kilde, Herren strækker ud sin arm".

Teksten er fra Grundtvigs salme; *"Herren strækker ud sin arm"*.

Prædikestolen er inspireret af renæssancestilen, og tegnet af Lønborg-Jensen. Stilen karakteriseres ved en arkitektonisk opbygning med postamenter, søjler og gesimser. Bemaling fra 1943 i koksgråt, grå marmorering, brunt med forgyldte sirater og indskrifter, der er udført i gylden lasur på brun bund. Prædikestolen blev opsat i 1941 og samme år blev bagvæg og lydhimmel også opsat.

Opbygningen med fem arkadefag og hjørnesøjler, er udført som en fortolkning af dansk renæssancestil. Den er reliefskåret med meget billedskærerarbejde, som efter beskæftigelsesloven i 1941, blev udført af arbejdsløse billedskærere, under ledelse af billedskærer Weinereich. Selve stolen har fem fag med arkadefyldninger. Fagene adskilles af søjler med akantuskapitæler og postamenter.

I gesimsfrisen er der henvisninger til de skriftsteder, der er skrevet i storfelternes arkader (fra opgangen mod vinduet):

"Og Ordet blev Kød og tog Bolig iblandt os, og vi så hans Herlighed, en Herlighed, som en enbåren Søn har den fra sin Fader, fuld af Nåde og Sandhed"

Johannes 1:14

"Jesus svarede og sagde til ham: "Om nogen elsker mig, vil han holde mit Ord; og min Fader skal elske ham, og vi skulle komme til ham og tage Bolig hos ham"

Johannes 14:23

"Da svarede Jesus dem og sagde: "Min Lære er ikke min, men hans, som sendte mig. Om nogen vil gøre hans Villie, skal han erkende, om Læren er fra Gud, eller jeg taler af mig selv"

Johannes 7:16-17

"Sandelig, sandelig, siger jeg eder, den, som hører mit Ord og tror den, som sendte mig, har et evigt Liv og kommer ikke til Dom, men er gået over fra Døden til Livet"

Johannes 5:24

I prædikestolens femte storfelt (næsten skjult af sydmuren) ses kirkens "kunstneriske dokument":

"I denne svære Trængselstid blev denne Kirke i Aaret 1941 bygget af Arkitekt Harald Lønborg-Jensen, I Aaret 1943 udsmykkedes den af Maleren Ole Søndergaard, der malede Apsis og Altertavlen, og V. Steensgaard, der malede Prædikestolen".

I prædikestolens postamentfelter er følgende inskription;

"Lyset fra det høje har / besøgt os for at skinne for / dem som sidder i Mørke og / Dødens Skygge"

Luk. 1,78-79."

Lydhimlen er ottekantet; som indskrift ses følgende (begyndende over trappen);

"Jeg skammer mig / ikke ved Evangeliet / thi det er en Guds / Kraft til Frelse / for hver den som tror."

Rom. 1,16

Himlen krones af den opstandne Kristus med sejrspanen (Dannebrog som splitflag).

Stolestaderne er tegnet af Lønborg-Jensen i 1941 i renæssancestil med gavle, der har spærformet afslutning og udtrækssæder.

I koret findes langs væggene bænke af samme type.

Alt træinventar blev farvesat (1943-44) i hovedsagelig mørklilla, brunt gråt samt lidt rødt og forgyldning, det sidste dominerer på altertavlen.

I dag styres klokkerne elektronisk. Det første ur var et halv-elektroniske ur, som muligvis blev taget i brug i 1990'erne. Ringningen blev styret af messingpæglar, som blev placeret i boksen nederst på uret.

Uret skulle dengang, stilles hver gang der skete en ændring i ringetider. Senere blev uret erstattet af det fuldautomatiske ur, som i dag styrer alle klokkeringninger.

Begge ure findes i kirketjenerens rum i våbenhuset.

Et kirkeskib skoleskibet »København«, er udført 1936-38 af skibsbygger J. M. Jensen, Vejle. Skibet er en femmaster, ca. 165 cm lang, med sort skrog og mørkerød bund. Ophængt på sideskibets midterste pulpitur. Skibet var ikke tiltænkt kirken, men er en uafhængt gevinst fra et lotteri, der var istandsat som indsamling til opførelsen af Sct. Johannes Kirke.

I sideskibet er placeret det **krucifiks**, som pastor Haldor Halds forældre og søskende skænkede i 1941. Kristusfiguren er støbt i gips og modelleret af billedhuggeren Just Nielsen Sondrup.

Kristusfiguren har et ”Thorvaldsenpræget”, mildt sovende blik, med benene hvilende på en fodstøtte, anbragt på et 1,7 m bejdset trækors. Kristusfiguren blev placeret på alteret, indtil malerierne i altertavlen blev indsat i 1943.

Kirkens klokker

Efter befrielsen blev der foranstaltet en folkeindsamling, til støbning af en bedeklokke og en fredsklokke. Begge er støbt af Jysk Jernstøberi og Maskinfabrik i Brønderslev.

Klokkerne blev indviet lørdag den 6. april 1946.

Fredsklokken ringer sammen med bedeklokken sidste gang før en gudstjeneste, og om aftenen.

Indskrifterne er alle med versaler, og forfattet af Anton Berntsen under indtryk af krigsafslutningen.

På fredsklokkens ene side læses:

*”DA FREDEN KOM TIL DANMARKS VANG,/ fik Klokkemalmen mæle,
Til Søndagsfred og Kirkegang,/ jeg kalder danske Sjæle”*

på den anden side:

”Fredsklokken skænket af Vejle Bys Borgere 1945.

Jysk Jernstøberi i Brønderslev gjorde mig til Sct. Johannes Kirke i Vejle 1945”.

Fredsklokken med tværmål på 122 cm og den profileret hals, vejer 1220 kg. Tonerne er stemt i ‘cis’, og er underlagt bestemmelsen, at den ikke må lyde under krig eller ufred i Danmark.

Den er boltet direkte (uden krone) på en slyngerbom af eg.

Bedeklokken bærer foruden, samme indskrift som Fredsklokken, om støbningen, verset;

Jeg signer dit Dagværk, / din Lykke, dit Savn / Jeg kalder til Bøn i Jesu Navn”.

Tværmål 91 cm, med en vægt på 450 kg, og med ophæng som Fredsklokken. Klokestolen er af fyr, og samtidig med bygningen.

Til kirkeårets forskellige perioder er der også knyttet en række farver, der kaldes de liturgiske farver.

Kirkeårets farver ses i kirken på præstens messehagel, altså den dragt, præsten bærer over præstekjolen, og ofte også på blomsterne på alteret.

Sct. Johannes Kirkes fire messehagler består af;

En hvid /gylden festhagel fra 1941, taget ud af brug i løbet af 1970'erne. Dele af det gamle festhagel blev genanvendt som patchwork, i det nye hvide hagel. Dette hagel er fremstillet af lærer Kitta Andersen, lærer Maria Sørensen og magister Nina Damsgaard fra menigheden.

En grøn messehagel fra Dansk Paramenthandel 1971, strukturvævet stof med korsmotiv.

En violet messehagel fra Dansk Paramenthandel 1980, med indvævede torne kroner og sølvkors.

En rød messehagel fremstillet af lærer Kitta Andersen, lærer Maria Sørensen og magister Nina Damsgaard fra menigheden, i 1981.

Messehagler afspejler kirkeårets forskellige farver og betydninger, som er:

Grøn er trinitatis tidens farve og symboliserer vækst, forår og håb. Grøn er håbets og vækstens farve. Bruges i Helligtrekonger tiden og hele den lange trinitatis tid og i Helligtrekonger tiden.

Hvid symboliserer renhed, glæde, hellighed og uskyld og er kirkens festfarve. Hvid er farven for fest og sejr. Bruges til Allehelgen, og til Kristusfesterne jul og påske.

Violet symboliserer ånd, alvor og anger. Violet er en blanding af troens længsel (blå) og Guds kærlighed (rød). Violet bruges i adventstiden, i fastetiden, Palmesøndag og Bededag.

Rød er ildens, blodets, kærlighedens og Helligåndens farve og symboliserer endvidere lidenskab. Samt farven der repræsenterer tillid og kærlighed. Bruges til St. Stefans Dag (blod), og pinse (ild)

Sort er sorgens og dødens farve. Sort er tomhedens og sorgens farve. Den bruges langfredag.

Alter latinsk »Altus« = det høje

Den første omtale af et alter findes i 1. Korintherbrev, kap. 10, vers 21, og omkring år 400 bliver det almindeligt at bruge ordet »alter« om nadverbordet, der også kaldtes for Herrens Bord, eller for Det hellige Bord.

Alteret blev brugt som offerbord, men havde ingen betydning for de tidligste kristne. For dem var et alter tværtimod en mindelse om hedenske eller jødiske offertraditioner.

Alteret er også en fast bestanddel i mange andre religioner.

De to væsentligste kristne samlingspunkter var krucifikset og nadverbordet. Krucifikset som udsmykning eller tilbedelsesgenstand er i praksis et let og transportabelt symbol på fællesskabet i menigheden, og det er ikke brugt af andre religioner.

Alterkalk (kalk eller alterkalk) latin 'calix', bæger,

Alterkalken er det bæger, som benyttes i kirken ved nadveren.

Kalken benyttes i romersk-katolske, ortodokse, anglikanske, lutherske og visse andre kristne kirker, som har fastholdt en kirkelig tradition. Kalken har forbillede i det bæger, som Jesus benyttede ved nadverens indstiftelse Skærtorsdag aften.

Kalken indeholder vinen, der er symbol for Kristi blod. I de ortodokse kirker lægges nadverbrødet i kalken, og derefter uddeles det under ét med en ske.

I den romersk-katolske kirke var det oprindeligt kun præsterne, der drak af kalken, af frygt for at begå helligbrøde ved at spilde den. Det var et hovedpunkt for reformatorerne, at nadveren også skulle uddeles til menigheden. Herefter drak menighedens medlemmer på skift af samme kalk.

I nyere tid har mange kirker af hygiejniske grunde indført anderledes ud-delingsformer. I folkekirken er alterkalken ofte udstyret med en hældetud (evt. med en indsats i de gamle kalke). Præsten hælder vinen i små bægre, særkalke, til hver altergæst.

I nogle kirker bruges en opøaserske/skummeske.

En skummeske er en hullet sølvske på størrelse med en dessertske. Skeen blev før i tiden brugt til at skumme vinen i alterkalken, hvis der skulle være urenheder i form af kalk der faldt ned fra væggen, prop, insekter endog også tænder og skrå.

Den hellige gral, har nok sit udgangspunkt i den oprindelige kalk, som spiller så stor rolle i riddertidens legender.

Alterstager

Brugen af den syvarmede lysestage under gudstjeneste, går langt tilbage i tiden. I beretningen om jødernes telt, tabernaklet, i Det Gamle Testamente fortælles der, at der i Det Allerhelligste stod en syvarmet guldlysestage på skuebrødsbordet. Dette var det eneste lys der var i tabernaklet.

Når der var lys i stagerne, var det et tegn på, at Gud var nær, så nær mennesker mente de kunne tåle, at Gud kunne komme almindelige mennesker.

I den romanske periode brugte man granitlamper – kraftige stenklodser med huller. Hullerne var fyldt med olie og en væge, som lyste.

Under den gotiske periode fremkom egentlige lysestager, og de dannede grundformen for de lysestager, der bruges i nutidens gudstjeneste.

På alteret står to lysestager, alterstager.

Stagen til venstre symboliser Det gamle Testamente, den højre Det nye Testamente.

Apsis græsk, hapsis = "runding".

Apsis, en oftest østvendt halvrund overhvælvet udbygning, af en kirkes kor, eller nicheformet afslutning på fx en **basilika**, et tempel.

Apsis er kendt fra oldtidens Grækenland (ca. 700 til 500 f.Kr), men fik formentlig først, fra romersk kejsertid, en symbolsk betydning, idet den kunne antage karakter af bygningens fornemmeste parti, fx som sæde for de øverste embedsmænd. I denne betydning er apsis anvendt på de kristne kirkebygninger, især oldkristne og romanske, hvor den blev rammen om alteret.

Aftrapning

Murskifter eller murpartier, som er ordnede trinvis.

Kendes f. eks. fra gotiske trappegavle, og fra vinduesåbninger, murblændinger og nicher.

Akantuskapitæl af latin kapitæl, capitellum ("lille hoved"), dvs. søjlehoved.

Betegnelsen bruges om den øverste afsluttende del på en søjle, pille eller pilaster.

Akantus, er en meget elegant staude, der hører hjemme i det sydlige Europa. Dens navn hentyder til de tornede højblade i blomsterstanden, idet det græske ord akantha betyder torn. Plantens blade har været forbillede for søjlehoveder, kapitæler, på de korintiske søjler i antikkens græske templer. Akantusstauden har en meget dybtgående pælerod, stærkt indskårne blade, og en indtil halvanden meter høj stængel med en tæt blomsterstand, med lyserøde eller hvide læbeblomster i juli og august.

Volut en spiralrullelignende ornamentering, der danner grundlag for den joniske orden (ca. 600 f.Kr.). Den findes i kapitælen, den øverste afsluttende del af søjlen. Volut benyttes som et indslag i renæssance- og barokarkitektur og er en almindelig dekoration i sølv, keramik og møbeldesign. I møbeldesign findes den ofte i armlænet.

Arkade af fransk, arcade 'bue/gang', af latin, arcus 'bue'

I middelalderens arkitektur danner arkaden den nederste etage i midterskibets vægge, en række sammenhængende, buformede åbninger.

Basilika græsk: basilike (stoa) = kongelig (søjlehal)

Basilikaen er en bygningstype, man kender fra antikken (ca. 750 f.Kr. - 476 e.Kr.), og som i sin oprindelige form bestod af et hovedrum med lavere sidehaller ved langsiderne. Det blev til kirkernes midterskibe med sideskibe. Alle delene har hver sin tagflade, hvor midterskibets er højere end sideskibenes. Sideskibenes er også af forskellig højde, hvis der er mere end to sideskibe.

Basilikaen fik sine endelige og typiske kendetegn mellem 200 og 100 f.Kr. Basilikaens funktion var dengang verdslig, idet både handel og administration blev udført i bygningen.

Ciselering Håndværk bestående i at dekorere metalflader med mønstre, og ophøjede eller forsænkede forsiringer (fordybte linjer udfyldt med en mørk masse). Arbejdet udføres ved brug af file, mejsler og stempler, såkaldte punsler, hvormed mønstret drives i materialets overflade med en ciselørhammer.

Dreven sølv I dette tilfælde sølv som ved valsning og hamring er drevet ned til tykkelser på mindre end 0,001 mm, så det bliver til bladsølv.

Fransk Lilje Et trebladet ornament, som kaldes Fransk Lilje (fleur-de-lis). Motivet er ikke en lilje, men en stiliseret iris. Den frankiske konge Klodevig 1. (ca. 466 – 27. november 511 i Paris), valgte dette symbol efter sin sejr i år 507 over Vestgoterne, for at minde om den gule iris i hans hjemstavn. Hvorfor den kaldes en lilje fortæller historien.

I kristendommen symboliserer liljen renhed, uskyld, Jomfru Maria og treenighed, og Jesus anvender den i lignelsen om markens liljer som symbol på ubekymret væren (Matt. 6, 28-29).

Klokkeringning

Bedeslag er ringen, med en eller flere kirkeklokker, af tre gange tre slag med få sekunders interval. Slagene markerer begyndelsen på en kirkelig handling, gudstjeneste, og anvendes i danske folkekirker landet over.

Morgen og aftenringning, hører til blandt vores ældste ringetraditioner, beskrevet i Danske Lov af 1683. Ringningen er en opfordring til bøn og andagt, og er liturgiske.

Klokkeringning har fire formål. 1. At opfordre til bøn. 2. Kommunikation, f.eks. gudstjeneste, begravelse etc. 3. Markering af højtids-/festdage. 4. Advarsel, i dag er denne funktion overtaget af sirener.

Koblede - Parvise

Koblede søjler – Parvise søjler.

Koblede vinduer – Parvise vinduer.

Lydhimmel Lydreflektor, en skærm der er anbragt over en talerstol eller prædikestol, og udformet på en sådan måde, at man bedst muligt får koncentreret lyden i den ønskede retning. Man øger hermed den samlede lydenergi, og dermed lydstyrken hos tilhørerne. Skærmen er normalt lavet af træ eller gips.

Lydhuller af ældre dansk, glam, opr. 'lysning, åbning'

Lydhuller/glamhuller i et klokketårn. Glamhuller er ofte anbragt parvis på alle tårnets sider, de kan evt. lukkes med lemme.

Maureske fra fransk, mauresque, maurisk

Stiliseret plante ornament, udformet som bladslyng, der oftest er symmetrisk opbygget, og som synes at kunne fortsætte i det uendelige.

Lydhimmel

Lydreflektor, en skærm der er anbragt over en talerstol eller prædikestol, og udformet på en sådan måde, at man bedst muligt får koncentreret lyden i den ønskede retning. Man øger hermed den samlede lydenergi, og dermed lydstyrken hos tilhørerne. Skærmen er normalt lavet af træ eller gips.

Lydhuller af ældre dansk, glam, opr. 'lysning, åbning'

Lydhuller/glamhuller i et klokketårn. Glamhuller er ofte anbragt parvis på alle tårnets sider, de kan evt. lukkes med lemme.

Maureske fra fransk, mauresque, maurisk

Stiliseret plante ornament, udformet som bladslyng, der oftest er symmetrisk opbygget, og som synes at kunne fortsætte i det uendelige.

Messehagel (latin, casula)

Den overklædning præsten bruger foran alteret, under gudstjenesten i folkekirken.

Messehagelen har sin oprindelse i antikkens dagligdragt, som en kappe båret over en kjortel. I de første tusind år af kirkens historie var hvid den væsentligste farve.

De liturgiske farver, blev udviklet i middelalderen, men blev ikke brugt konsekvent på messehaglerne herhjemme. Længe var sorte og røde hagler de eneste, og i en lang periode – fra 1841 til 1923 – var hagler af rødt fløj med guldbroderet rygkors anbefalet til brug i de danske kirker. Først herefter fulgte en periode, hvor de liturgiske farver også blev benyttet på

messehagler. Messehaglens grundsnit har også ændret sig, fra det stramt opbyggede skjoldhagel til det blødt foldede gotiske hagel.

Pastiche fra italiensk, pasticcio

En stilefterligning, som findes indenfor arkitektur, billedkunst, musik og litteratur. Et kunstnerisk udtryk, der efterligner ældre kunstform, eksempelvis en tekst, der evt. efterligner en ældre sprogform. Således efterlignede de romerske digtere de oldgræske digtere.

Postament Er en høj sokkel eller fodstykke under en søjle, pilaster eller statue.

Postamentfelter Altertavler består af ofte af et postament, et storstykke og et topstykke. Storstykket, med postamentfelterne, er ofte delt i tre. Postamentfelter findes også på prædikestole.

Pulpitur fra latin, pulpitum . Galleri, tribune eller balkon i en kirke. Fra renæssancen blev sanger- og orgelpulpiturer almindelige i den vestlige del af større kirker.

Prædikestole Talerstol til prædiken i en kirke. Med rødder i den oldkristne og den middelalderlige ambo, som var flytbare pulte, vandt prædikestole udbredelse fra 1200 tallet. Det blev tilskyndet af en bestemmelse fra det 4. Laterankoncil i 1215 om, at der skulle prædikes i forbindelse med alle højmesser.

Efter Reformationen i 1517, blev prædikestolen obligatorisk inventar i danske folkekirker, ofte højt placeret i skibets østlige del nær et sydvendt vindue. Stolen er placeret højt, så det er lettere for hele menigheden at høre, hvad der bliver sagt.

Sakristi af latin, sacristia, eller afledning af sacer, hellig

Et rum i kirken, hvor messeklæder, lys og andre genstande til liturgisk brug er opbevaret.

Her ifører præsten sig, den til gudstjenesten foreskrevne dragt, og opholder sig her til gudstjenesten begynder, derfor kaldes rummet også præsteværelset eller skrudhuset. Sakristier kan være placeret i koret, da det gør det til kirkens sikreste rum. Tidligere opbevarede man penge, skøder, breve og andre værdigenstande i kirkekisten i sakristiet, af samme årsag var vinduerne i sakristiet tilgittede.

I mange danske landsbykirker er sakristiet en gotisk tilbygning til de romanske kirkers kor.

De ældste danske sakristier stammer fra ca. 1250, men blev først almindelige i 14–1500-tallet.

Theodor Frobenius tyskfødt orgelbygger blev født den 7. oktober 1897 i den lille by Weikersheim i Bayern, Tyskland.

Theodor kom som 13-årig i lære på orgelbyggeriet August Laukhuff, beliggende lige over for forældrenes hjem. Barndomshjemmet er siden revet ned, men orgelbyggeriet ligger der stadig og fremstiller i dag orgeldele til orgelbyggerier overalt i verden. Læretiden var fire år, og efter yderligere et år som svend forlod Theodor Weikersheim for at prøve kræfter andre steder. Dengang var det almindeligt, at unge håndværkssvende drog på valsen for at arbejde forskellige steder og for således at tilegne sig en alsidig viden og kunnen. For Theodors vedkommende blev det til tre et halvt år på forskellige tyske orgelbyggerier. Undervejs traf han en dansk orgelbygger A.C. Zachariassen, og da denne senere i 1907 overtog et orgelbyggeri i Århus, rejste Theodor til Danmark for at arbejde for ham. Det var planen, at opholdet skulle vare et år eller to, men det skulle gå ganske anderledes. Under renovering af orglet i Viborg Domkirke mødte han sin kommende hustru og dermed var planerne om at rejse tilbage til Tyskland ikke længere aktuelle.

Tympanon gavlfelt, trekantet eller halvcirkulær dørøverligger af sten, ofte udsmykket.

Ornament flade udsmykninger

En stiliseret figur, tegning eller mønster, som eksempelvis kan gengive slyngede planter, fantasidyr og lignende. Ornamenter bruges som udsmykning på fx huse, møbler og kunsthåndværk.

Empor tysk (die) Empore, afledning af empor 'oppe, opad', af oldtysk in bor(e) 'i højden'. Empor, *empore*, *triforium*, galleri, der åbner sig ind til et hovedrum.

I en kirke er det rummet over sideskibenes og vestpartiets hvælv. Empor stammer fra romersk og byzantinsk arkitektur, og kunne i middelalderen give plads for munke og nonner samt sangkor.

Romansk arkitektur ca. 1050 – 1250

Den romanske stilart kaldes også rundbuestilen, da en halvcirkelformet afslutning er karakteristisk for vinduer og døre, ligesom tøndehvælvingerne er flade og rundede. Vinduerne er små og bevirker at værelserne er dunkelt belyste. De romanske bygninger er bygget med solide og tunge tykke mure, og med lave, brede tårne.

Gotisk arkitektur ca. 1250-1550

Den gotiske stil ses på det høje, slank skelet, som peger mod himlen. Bygningerne har store vinduer med farvet glas, der tillader meget lys i rummene. Flyvende støttepiller og lodrette linjer. Den gotiske stil kaldes også spidsbuestil.

Byzantinsk kunst ca. ca. 350

Byzantinsk billedkunst var især baseret på kristne historier og kristendommens personligheder. Ikoner var et vigtigt indslag i ortodoks religiøs praksis. I sine kirkebyggerier gjorde byzantinerne udstrakt brug af kupper, buegange, og planer udformede som *græske kors*, med fire lige lange korsarme.

Mod slutningen af 1800-tallet inspirerede byzantinske bygninger en mindre bølge af ny-byzantinsk arkitektur, specielt i Rusland.

Johanneshuset

Den 25.9.1979 ansøgte menighedsrådet for Sct. Johannes Kirke, om tilladelse til opførelse af en 1 etages bygning, på 286 m², med fuld kælder for konfirmationsforberedelser, møder, præstekontorer m.m. Johanneshuset er tegnet af Vejle arkitekt N. E. Steensen.

I 1982 var Johanneshuset en realitet, i 2007 blev den udvidet med en tilbygning på 170 m², uden kælder. Tilbygningen er tegnet af Vejle arkitekterne Albertsen og Flarup.

I tilbygningen er kordegnekantor samt lokaler til provsten i Vejle Provsti.

De liturgiske farver

Der findes i alt fem forskellige farver messehagler, og det gør der, fordi der er fem såkaldt liturgiske farver i kirken. Vores sanser stimuleres af farver og farver har med følelser at gøre, og i samspillet mellem følelser, sanseindtryk og tekstlæsninger har de liturgiske farver fået deres betydning i kirkeåret. I mange kirker har man dog ikke alle fem messehagler, da de er meget kostbare. Den sorte og røde bruges meget sjældent.

Kirkeåret begynder den første søndag i advent og slutter den sidste søndag efter trinitatis.

Første halvdel af kirkeåret grupperer sig omkring jul, påske og pinse. De fire søndage i advent (lat. 'komme', nemlig Kristi komme til Jord) forbereder juledag (Kristi fødsel) og julens øvrige helligdage. Juletiden klinger ud med nytår (Jesu omskærelse på ottendedagen) og helligtrekonger søndag. Herefter følger maksimalt (alt efter, hvornår påske falder) seks søndage efter helligtrekonger.

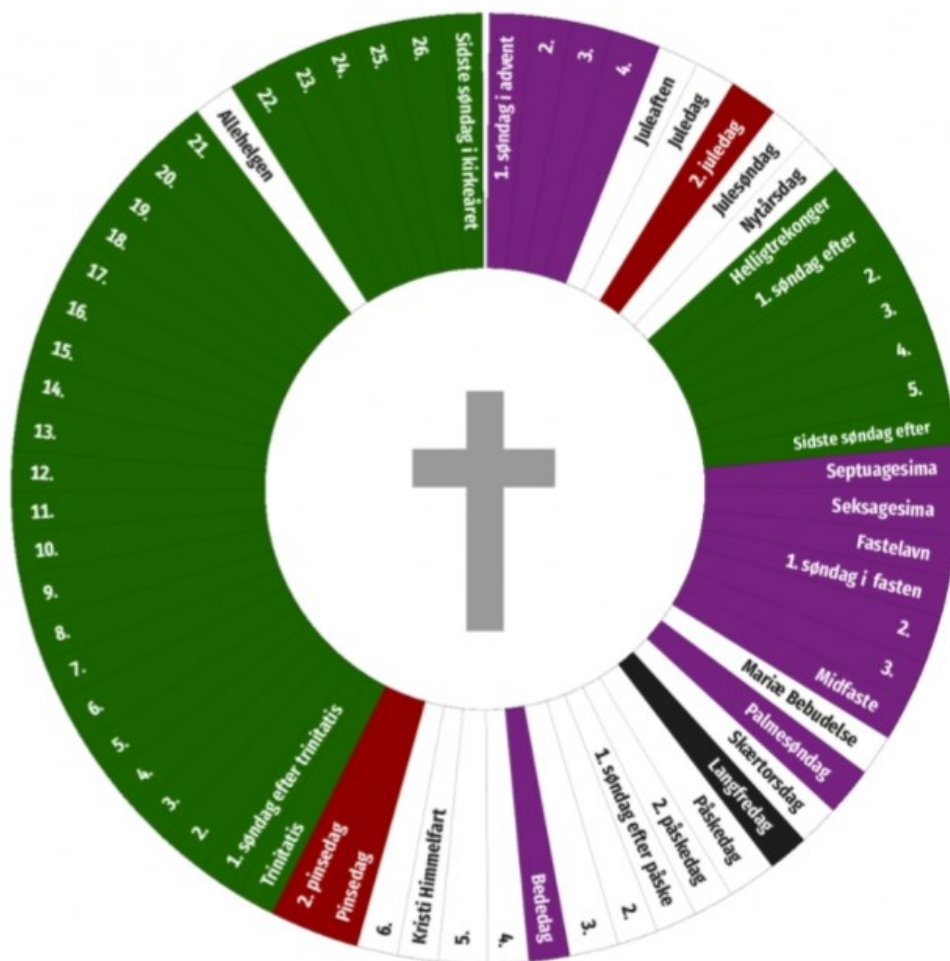
Påske forberedes med forfasten (septuagesimatiden) og de fem søndage i fasten. Marias bebudelsesdag er henlagt til den sidste af disse.

Med palmesøndag (Jesu indtog i Jerusalem) begynder den stille uge med skærtorsdag (Jesu indstiftelse af nadveren) og langfredag (Jesu død på korset).

Påsketiden begynder med påskedag (Jesu opstandelse) og 2. påskedag og omfatter de seks søndage efter påske.

Fjerde fredag efter påske er store bededag, og sjette torsdag er Kristi himmelfartsdag. Pinsedag (Helligåndens komme) følges af 2. pinsedag. Kirkeårets anden halvdel indledes med Trinitatis (Treenighedens) søndag, der efterfølges af maksimalt 26 søndage efter Trinitatis.

Skema over farvernes fordeling på kirkeåret

Idéen med kirkeåret er således at fortælle hele Jesu historie fra advent til advent. Når året er gået, er historien om Jesus fortalt færdig. Samtidig afspejler kirkeårets faser også årstidernes gang. Kirkeårets centrale fester er julefesten og påskefesten. Sådan har det været lige fra oldkirkens dage.

I løbet af kirkeåret er der cirka 60 søndage og helligdage. På søn- og helligdage holdes der gudstjenester med hver sin tekst fra Det Nye Testamente.

Kirkeåret afgør, hvilke bibeltekster, der skal læses op i kirken på dagen. Teksterne står bagerst i salmebogen, og der findes to tekstrækker.

Den første tekstrække bruger man i de ulige år og den anden bruger man i de lige år, på nær i adventen, hvor man i de ulige år bruger anden tekstrække, og første tekstrække i lige år.

år anden tekstrække og i de lige år første tekstrække.

Ja, okay – næsten. For så er der lige det med, at kirkeåret ikke helt følger kalenderåret, så der er én undtagelse: I adventstiden bruger man i de ulige år anden tekstrække og i de lige år første tekstrække.

*Udarbejdet af Lone Pedersen, kirkemedarbejder, projektansvarlig.
Redigeret 15.01.2019 - ND & IAH -*

**Sct. Johannes Kirke
Boulevarden 7B
7100 vejle**

<https://www.sct-johannes-vejle.dk/>